

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
імені І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО**

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова робота
на правах рукопису

ХАРАКОЗ ГАННА ВАСИЛІВНА

УДК 784.087.68.083.2.071.2:78.03(4-15)''17/18''

ДИСЕРТАЦІЯ

**ХОРОВА ФУГА: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ ТА ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТИ
(НА МАТЕРІАЛІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИКИ XVIII-XIX СТ.)**

Спеціальність 025 – «Музичне мистецтво»

Галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Г. В. Харакоз

Науковий керівник: **Беліченко Наталія Миколаївна**

кандидат мистецтвознавства, доцент

Харків – 2021

АНОТАЦІЯ

Харакоз Г. В. Хорова fuga: жанрово-стильовий та виконавський аспекти (на матеріалі західноєвропейської музики XVIII-XIX ст.). — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» (02 — «Культура і мистецтво»). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Міністерство культури України Міністерства Культури та інформаційної політики України, Харків, 2021.

Дослідження спрямоване на вивчення та розкриття специфічних особливостей хорової fugи, її жанрово-стильового та виконавського аспектів, на матеріалі західноєвропейської музики XVIII-XIX століть. Незважаючи на значну питому вагу поліфонії в хоровому мистецтві зазначеного періоду, втім, специфіка жанрово-стильової та виконавської інтерпретації найвищої поліфонічної форми — fugи — в умовах хорового письма дотепер не отримала належного висвітлення у світовій і вітчизняній науково-теоретичній літературі. Зокрема, до сих пір не існує жодної монографії українською або російською мовою, присвяченої хоровій fugі, осмисленню її композиційно-змістовної специфіки, вокально-технічних та виконавських параметрів, що є свідченням підвищеної актуальності обраної теми. Об'єктом дослідження є хорове поліфонічне мистецтво XVIII-XIX століть; його предмет становить різноманітність конкретних композиційних втілень хорової fugи в їхньому зв'язку з індивідуальними структурно-змістовими характеристиками аналізованих хорових творів.

Метою дослідження є обґрунтування жанрово-стильової та виконавської специфіки хорової fugи на матеріалі західноєвропейської музики XVIII-XIX століть. При цьому, актуалізуються наступні завдання: розглянути сучасні концепції fugи та дослідити ступінь вивченості феномену хорової fugи в науковій літературі; на основі опрацювання сучасних наукових джерел

запропонувати дефініцію хорової фуґи, а також розробити її загальну типолоґію з урахуванням необхідних критеріїв; сформулювати основні параметри, що обумовлюють жанрово-виконавську специфіку хорової фуґи, й узагальнити отримані результати у вигляді наочної моделі; здійснити порівняльний аналіз вокальної та інструментальної версій хорових фуґ Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя з метою розкриття жанрової індивідуальності досліджуваного феномена; розглянути хорову фуґу в її композиційно-стильовому та виконавському аспектах, зокрема, розкрити специфіку хоральної фуґи бароко на прикладі взаємодії фуґи та хоралу в духовних кантатах Й. С. Баха; схарактеризувати ознаки симфонізації жанру хорової фуґи доби класицизму в ораторіях і месгах Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена; виявити тенденцію до вільного синтезу барокових та класичних традицій у хорівій фузі композиторів-романтиків на прикладі творів Ф. Мендельсона-Бартольдї та Дж. Россїні.

У дисертації вперше в українському музикознавстві введено в науковий обіг авторську концепцію хорової фуґи як сталого композиційно-жанрового феномену зі своєю індивідуальною поетикою; системно досліджено жанрову та виконавську специфіку хорової фуґи, обумовлену насамперед її голосовою, співочою природою та наявним у ній музично-вербальним синтезом; виявлено та схарактеризовано комплекс основних параметрів хорової фуґи, на основі якого запропоновано дефініцію хорової фуґи, розроблено її класифікацію; отримані результати унаочнено у вигляді моделі; як ефективний метод виявлення жанрової специфіки хорової фуґи запропоновано компаративний аналіз її вокального та інструментального варіантів на прикладі творів Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя. Подальшого розвитку набули узагальнення щодо сучасного стану проблематики хорової фуґи в дослідницькій літературі; типолоґія хорової фуґи; розгляд композиційно-стильової та виконавської специфіки жанру хорової фуґи в умовах загальної еволюції західноєвропейського музичного мистецтва XVIII-XIX столїть.

Матеріалом дослідження слугують понад 20 великомасштабних поліфонічних духовних творів, які належать композиторам різних стильових епох — від бароко до романтизму (Й. С. Баху, Г. Ф. Генделю, Й. Гайдну, В. А. Моцарту, Л. ван Бетховену, Ф. Мендельсон-Бартольдї, Дж. Россїні).

У Розділі I зазначено, що серед музикознавців не існує єдиної думки щодо первинності жанрової або композиційної природи фуґи. Деякі вчені розглядають фуґу в жанровому ключі, інші — як форму або як частину (розділ) більш масштабного за обсягом циклічного твору. Оскільки жодне з визначень не може претендувати на передання всієї повноти змісту цього явища, така ситуація вимагає розв'язання. В результаті аналізу стану вивченості феномену хорової фуґи в науковій та навчальній літературі встановлено, що поняття «фуґи для співу» первісно стосувалося виключно церковної музики а'cappella і викристалізувалося у співвідносності з поняттям фуґи інструментальної (тобто, фуґи для інструментів) в старовинних німецьких та італійських трактатах XVIII століть. Розгляд хорової фуґи в парадигмі загальної теорії фуґи, включаючи сучасні розвідки, дозволив зробити висновок про те, що сутність фуґи як концепту, його генеза, нерозривно пов'язані саме з вокальним мистецтвом і є невід'ємними від хорового співу. Це позначилося, зокрема, на таких загальноновизнаних жанрових ознаках фуґи, як насамперед наявність в ній доволі автономних «голосів», а також імітаційного викладу, первісне виникнення якого було пов'язане з повторенням того ж самого тексту в різних співочих партіях.

На основі вивчення історичних та сучасних теоретичних та навчально-практичних джерел висвітлено жанрову специфіку хоральної фуґи як одного з найважливіших різновидів хорової фуґи, узагальнено існуючі наукові підходи до її визначення та класифікації залежно від способів використання хоралу в фузі, а також її виконавського складу. В результаті здійснених розвідок запропоновано дефініцію хорової фуґи з урахуванням її вокально-співочої природи, а також наявного в ній музично-вербального синтезу, відтворюваного різноманітними засобами хорової виразності при

провідному значенні тембрально-теситурного фактору. Розроблено розгорнуту, раніше не сформульовану, класифікацію різновидів хорової фуґи залежно від низки таких ознак, як наявність супроводу, характер тематичного матеріалу, особливості виконавського складу, а також ступінь композиційної автономності твору. На ґрунті диференційованого аналізу основних параметрів хорової фуґи в їх взаємозв'язку з головними композиційними етапами фуґи розроблено узагальнюючу схему, яка підсумовує висловлені міркування стосовно мобільності функцій кожного з цих окремих компонентів у фузі на тому чи іншому конкретному композиційному етапі, а також щодо можливостей розгляду їх загальної конфігурації протягом просування форми у часі. Отримані результати аналізу унаочнено також у вигляді тривимірної моделі. Розглянуто питання композиційної ролі хорової фуґи у складі більш масштабного циклічного твору. Зазначено, що в більшості випадків хорова фуґа розглядуваного періоду входить до складу вокально-інструментального циклу, розташовуючись, здебільшого, на його початку або наприкінці.

У Розділі II виокремлено та схарактеризовано низку основних параметрів, якими узалежнюється жанрово-виконавська специфіка хорової фуґи. Висвітлено вокально-технічні параметри хорової фуґи, що спираються на такі засадничі для хорового виконавства елементи музичної мови, як тембр, фактура, ансамбль, інтонація, артикуляція, темп, динаміка тощо при ведучій ролі тембрально-теситурного комплексу, а також хорової фактури. Розглянуто такі найсуттєвіші чинники, що обумовлюють специфіку хорової фуґи, її жанрово-стильову своєрідність, як вербальний текст, інструментальний супровід та архітектонічні закономірності. Наголошено на двоїстій — композиційно-драматургічній — ролі тексту в розглядуваному феномені, а також зроблено висновок про те, що архітектоніку хорової фуґи характеризує тенденція до композиційної компактності.

У якості дієвого інструменту виявлення жанрової специфіки хорової фуґи запропоновано порівняльний аналіз двох версій фуґи (вокальної та інструментальної), який здійснено на матеріалі монументальних поліфонічних

хорових творів Й. Баха та Г. Генделя. Встановлено, що у проаналізованих варіантах обох фуг вагому відмінність отримує насамперед тембровий чинник: наявний в хоровій фузі тематичний контраст у подальшому інструментальному викладенні, як правило, згладжується, зокрема завдяки й відсутності вербального тексту, який зазвичай посилює темброво-теситурний контраст. Натомість поява вербального тексту в хоровій фузі, порівняно з її первісною інструментальною версією, веде до відповідних метроритмічних змін в основній темі з метою підкреслити її вагомість. В хоровій версії найчастіше виявляється суттєво відкорегованим тематичний розподіл щодо зменшення насиченості тематичних проведень за кількісною ознакою (скороченню підлягають додаткові проведень в експозиції, а також у вільній частині), а також спостерігається перерозподіл звучання тематичного комплексу з метою посилення контрасту між голосами.

Розділ III присвячено розгляду композиційно-стильової динаміки західноєвропейської хорової фуги XVIII-XIX ст. в драматургічно-виконавському контексті. Розглянуто різновиди хоральної фуги бароко на матеріалі духовних кантат Й. С. Баха. В результаті аналізу принципів взаємодії фуги і хоралу в досліджуваних творах встановлено, що все розмаїття цих підходів можна звести до двох основних тенденцій: фуґа з хоралом у вигляді цілісної мелодії або фуґа з опосередкованим використанням інтонаційного «фонду» того чи іншого хорального наспіву. Простежено тенденцію до симфонізації жанру хорової фуґи в творах Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена. Виявлено ознаки вільної інтерпретації барокових та класичних традицій у західноєвропейській хоровій фузі XIX ст. на прикладі духовних творів Ф. Мендельсона-Бартольді та Дж. Россіні.

Окремо розглянуто виконавську специфіку хорової фуґи. По-перше, виявлено необхідність побудови загальної драматургії, властивої композиційній архітектоніці великої поліфонічної форми, що спирається на поступову динамізацію в процесі розгортання композиторського задуму; по-друге, встановлено низку технічних вокально-хорових складнощів, які

безпосередньо впливають на розкриття головної ідеї та художньої надмети твору, закладених у його змісті. Висвітлено значення для виконавської інтерпретації розташування хорової фуґи у великій поліфонічній формі та її функція в тому чи іншому розділі. Досліджено практичний метод утворення балансу звучання при виконанні хорової фуґи за рахунок штучного ансамблю, завдяки якому диригент зможе обмірковано керувати низкою проведень тематичного комплексу та корегувати динамічний баланс між хором та оркестром, зокрема, шляхом інтонаційно-тембрального забарвлення. Розкрито специфіку вибудовування загального співвідношення звучання в творах, які виконуються подвоєним складом хору і поліфонічна фактура яких характеризується надзвичайною розвиненістю, щільністю й насиченістю. У таких випадках вельми важливим постає завдання створення і постійного утримання балансу звучання на трьох рівнях: між окремими хорами, між окремими партіями, між хорами та оркестровим супроводом. Підкреслено значення в хоровій фузі вербального тексту та особливості його вимовляння при необхідності дотримання умов загального балансу, штучного ансамблю, теситурно-тембрових вимог та динамічної драматургії фуґи. Окреслено диригентські складнощі та головні жести під час концертного виступу. Обґрунтовано значення метроритмічного руху в процесі виконання фуґи, насамперед в ході експозиції, для якої є характерним безперервне розгортання тематичних проведень. Встановлено основні типові труднощі в роботі над інтонацією.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використаними в науковій і педагогічній роботі, а також у виконавській діяльності. Результати дослідження може слугувати джерелом, а також методологічною базою для подальших розвідок у галузі хорового мистецтва, застосовуватися в якості дидактичного матеріалу в ході навчального процесу у мистецьких закладах вищої освіти. Матеріали дисертації можуть слугувати практичною підмогою в роботі диригента з хором, а також при складанні хорового репертуару.

Ключові слова: *хорова fuga, хоральна fuga, вокально-хорова артикуляція, темброва драматургія, архітектоніка fugи, хорова фактура, темброво-теситурний комплекс, виконавська інтерпретація.*

SUMMARY

Kharakoz H. V. Choral fugue: genre, stylistic and performance aspects (on the material of the Western European music of the XVIII-XIX centuries) — Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of PhD in the specialty 025 — “Music Art” (02 — “Culture and art”) — Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The study is aimed at the research and disclosure of the specific features of the choral fugue, its genre, stylistic and performance aspects in the context of the Western European music of the XVIII-XIX centuries. Despite the significant share of polyphony in the choral art of this period, however, the specificity of genre, stylistic and performance interpretation in the conditions of choral writing of the polyphonic form — fugue — has not yet received proper coverage in the world and domestic scientific and theoretical literature. In particular, there is still no monograph in Ukrainian or Russian, dedicated to the choral fugue, comprehension of its compositional and content specificity, vocal and technical and performance peculiarities, which indicates the increased relevance of the chosen topic. The object of the study is the choral art of the XVIII-XIX centuries; its subject is a variety of specific compositional embodiments of the choral fugue in their connection with the individual structural and semantic characteristics of the choral works under the study.

The aim of the study is to substantiate the genre, stylistic and performance specificity of the choral fugue on the material of the Western European music of XVIII-XIX centuries. The following tasks are actualized: to consider modern concepts of the choral fugue; to study the phenomenon of choral fugue in the scientific literature; to use the modern sources for the definition of choral fugue and

also to work out the general typology in terms of the criteria; to formulate the main results of the choral fugue and to summarize them in a visual model; to make comparative analysis of the vocal and instrumental versions of J. Bach and G. Handel's choral fugues in order to reveal the genre features of the phenomenon under study; to examine choral fugue in its compositional, stylistic, and performance aspects, namely the specific character of the baroque choral fugue as exemplified by the interplay between the fugue and the chorale in Bach's spiritual cantatas; to describe the tendency of symphonizing the choral fugue in the Classical period in the oratorios and masses by J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven; to reveal free synthesis of baroque and classical traditions in choral fugue of Romantic composers on the example of works by F. Mendelssohn-Bartholdy and G. Rossini.

For the first time in the Ukrainian musicology, dissertation introduces the author's concept of a choral fugue as a stable compositional and genre phenomenon with its own individual poetics; the genre and performance specificity of the choral fugue due primarily to its vocal, singing nature and its musical-verbal synthesis has been systematically studied; the main parameters of the choral fugue has been discovered and characterized; the definition of choral fugue has been proposed and its classification has been developed; the results have been presented as a model; the comparative analysis of its vocal and instrumental variants on the example of works by Johann Sebastian Bach and George Frideric Handel has been proposed as an effective method of revealing the genre specificity of the choral fugue. The generalization of the current state of the choral fugue problems in the research literature and the typology of choral fugue have been studied; the consideration of the compositional, stylistic, and performance specificity of the choral fugue genre in the conditions of the general evolution of the Western European musical art of the XVIII-XIX centuries have been further developed.

The study is based on more than 20 large-scale polyphonic sacred works by composers of different stylistic periods, from Baroque to Romanticism (J. S Bach, G. F. Handel, J. Haydn, W. A. Mozart, L. van Beethoven, F. Mendelssohn-Bartholdy, G. Rossini).

Section 1 indicates that scholars have not reached a consensus on the primacy of the genre or compositional nature of the fugue. Some scholars view the fugue in a genre-specific sense, while others view it as a form or as a part (section) of a larger cyclical work. Since none of the definitions can claim to convey the entirety of the content of this phenomenon, this situation requires a solution. Analysis of the state of research of the choral fugue phenomenon in the scientific and academic literature reveals that the notion of the “singing fugue” originally referred exclusively to the church music a cappella and crystallized in relation to the concept of the instrumental fugue (i. e., fugue for instruments) in the ancient German and Italian treatises of the XVIII centuries. The consideration of the choral fugue in the paradigm of the general theory of the fugue, including contemporary concepts, enabled us to conclude that the essence of the fugue as a concept, its genesis proper, is inseparably connected with the vocal art, and is inherent in choral singing. This is reflected, in particular, in such generally recognized genre attributes of the fugue as, first of all, the presence in it of rather autonomous "voices" as well as imitative narration, the initial appearance of which was connected with the repetition of the same text in different choral parts.

Based on the study of historical and contemporary theoretical and educational and practical sources, the genre specificity of the choral fugue as one of the most important varieties of choral fugue has been illuminated, the existing scientific approaches to its definition and classification depending on the ways of chorale use in the fugue as well as its performing composition have been summarized. As a result of the developed research, a definition of the choral fugue has been proposed, taking into account its vocal-singing nature, as well as the presence of musical-verbal synthesis reproduced by various means of choral expressiveness with the leading role of the timbral and tessitural factor. It has been developed a detailed classification of choral fugue varieties depending on such features as the presence of accompaniment, the nature of the thematic material, the peculiarities of the performing staff, and the degree of compositional autonomy. On the basis of the differentiated analysis of the main parameters of the choral fugue in their

interrelation with the main compositional stages of the fugue, a generalizing scheme has been devised, which concludes the expressed considerations concerning the mobility of the functions of each of these individual components in the fugue at a particular compositional stage, as well as the possibilities of abstract consideration of their general configuration in the course of the advance of the form in time. The results of the analysis are also shown in the form of a three-dimensional model. The question of the compositional role of the choral fugue in the composition of a larger cyclic work is considered. It is noted that in the majority of cases the choral fugue of the considered period is a part of the vocal and instrumental cycle, being situated mainly at the beginning or at the end of it.

Section 2 identifies and characterizes a number of basic parameters that are crucial to the genre and performance specificity of the choral fugue. The paper covers vocal and technical parameters of choral fugue based on such fundamental for choral performance elements of musical language as timbre, texture, ensemble, intonation, articulation, tempo, dynamics, etc. with the leading role of timbral and tessitural complex, as well as choral texture. The most significant factors that determine the specificity of the choral fugue, its genre and style uniqueness, such as the verbal text, instrumental accompaniment and architectonic laws, are considered. The dual — compositional and dramaturgical — role of the text in the phenomenon under consideration has been noted, and the conclusion has been made that the architectonics of the choral fugue is characterized by the tendency to compositional compactness.

The comparative analysis of two fugue versions (vocal and instrumental) has been proposed as an effective tool for revealing the genre specificity of the choral fugue, which has been carried out on the material of the monumental polyphonic choral works by J. Bach and G. Handel. It has been found that in the analyzed variants of both fugues, the timbre factor, first of all, receives a weighty contrast: the thematic contrast in the choral fugue is normally smoothed out in the instrumental presentation, in particular thanks to the absence of the verbal text, which usually enhances the timbre and tessitural contrast. On the other hand, the appearance of the

verbal text in the choral fugue, as compared with its original instrumental version, leads to corresponding metrorhythmic changes in the main theme in order to emphasize its significance. In the choral version, the thematic distribution is often significantly corrected in the direction of reducing the saturation of the thematic leads by the quantitative principle (additional leads in the exposition and in the free part are to be reduced), and there is also a redistribution of the sounding of the thematic complex in order to increase the contrast between the voices.

Section 3 deals with the compositional and stylistic dynamics of the Western European choral fugue of the XVIII-XIX centuries in the dramaturgical performance context. The varieties of Baroque choral fugue on the material of Bach's spiritual cantatas are considered. Having analyzed the principles of interaction between the fugue and the chorale in the works under study, we found that the variety of these approaches can be reduced to two main ones: fugue with the chorale as the integral melody or chorale with the indirect use of intonational "fund" of one or the other chorale refrain. The tendency to symphonize the choral fugue genre in the works of J. Haydn, W. Mozart and L. van Beethoven has been traced. The features of free interpretation of Baroque and Classical traditions in the Western European choral fugue in the XIX century on the example of spiritual works by F. Mendelssohn-Bartholdy and G. Rossini has been revealed.

The performance specificity of the choral fugue has been separately considered. Firstly, the necessity of building a general drama that is inherent in the compositional architectonics of the great polyphonic form, based on the gradual dynamization in the process of unfolding the composer's idea has been revealed, and secondly, a number of technical vocal and choral complexities that directly affect the disclosure of the main idea and artistic super-target of the work, inherent in its content, have been established. It has also been highlighted the significance of the location of the choral fugue in a large polyphonic form for performing interpretation and its function in a particular section. The study investigates the practical method of forming the sound balance when performing a choral fugue by means of an artificial ensemble, thanks to which the chorus master

can deliberately manage a number of leads of the thematic complex and adjust the dynamic balance between the chorus and the orchestra, in particular through international timbral coloration. The specifics of building of the overall sound balance in works performed by double choir, whose polyphonic texture has been characterized by extreme development, density, and richness, has been revealed. In such cases, it is very important to create and maintain a constant balance of sound on three levels: between individual choruses, between individual parts, and between the choruses and the orchestral accompaniment. The importance in a choral fugue of the verbal text and the peculiarities of its pronunciation have been emphasized, while the conditions of overall balance, artificial ensemble, timbre and tessitural requirements, and the dynamic dramaturgy of the fugue must be met. The conductor's difficulties and the main gestures during the concert performance have been defined. The significance of the met-rhythmic movement during the performance of the fugue, first of all during the exposition, which is characterized by the continuous unfolding of the thematic leads, has been substantiated. It has been established the main typical difficulties in the work on intonation.

Practical value of the work consists in the fact that its materials can be used in scientific and pedagogical work, as well as in the performing activity. The work can serve as a source, as well as a methodological basis for further research in the field of choral art, can be used as didactic material in the educational process in art institutions of higher education. The materials of the dissertation can serve as a practical aid in the work of the conductor with the chorus, as well as in the compilation of the choral repertoire.

Key words: choir fugue, choral fugue, means of choir expressiveness, timbral dramaturgy, architectonics, choir texture, timbral and tessitural complex, performance dramaturgy, performance interpretation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях, рекомендованих МОН України:

1. Харакоз А. Хоровая fuga Ф. Мендельсона «Aus tiefer Noth Schrei' ich zu dir» сквозь призму баховских традиций. *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. статей / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 2017. Вип. 10. С. 51-62.
2. Харакоз Г. Хорова fuga як об'єкт художньо-виконавської інтерпретації (на прикладі «In sempiterna saecula, Amen» з кантати «Stabat Mater» Джоаккіно Россіні). *Київське музикознавство* : зб. наук. статей / Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра. Київ, 2019. Вип. 59. С. 183-196.
3. Харакоз Г. Жанрово-виконавська специфіка хорової fugи Й. С. Баха (на прикладі порівняльного аналізу BWV 131 та BWV 131a). *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. статей / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків, 2020. Вип. 21. С. 164-179.

*Публікація у періодичному науковому виданні держави-члена ЄС,
включеному до міжнародних наукометричних баз:*

4. Харакоз А. Принципы взаимодействия fugи и хорала в кантатах Й. С. Баха. *The European Journal of Arts*. Vienna, 2020. № 1. С. 100-105.